

Софокл

Театр

Харків
«ФОЛІО»
2024

ДИЙОВІ ОСОБИ

Едіп

Жрець

Креонт

Хор фіванських старійшин

Тіресій

Йокаста

Гонець

Пастух Лая

Челядинець Едіпа

ПРОЛОГ

Едіп¹

О молоде старого Кадма пагіння!²
Чого під вівтарями посідали тут,
Благальне віття³ у руках тримаючи?
А там — все місто фіміамом сповнене,
І співом молитовним, і стогнаннями?
А що я не від когось хочу знать про це,
Лиш сам почути, то до вас і вийшов я,
Едіпом славним поміж вами названий.
Скажи-бо, старче, говорить за інших тут
Тобі годиться, що вас привело сюди —
Страх чи якесь бажання? Вдовольнити вас
Готов я. Треба бути безсердечному,
Щоб не відчути жалю до благаючих.

Жрець

Едіпе, краю нашого володарю!
Ти бачиш: під поріг твій віку всякого

Зібрались люди, — ті, що не оперились
Для летів дальніх, ці ж — роками зігнуті,
Жреці, і я, жрець Зевсів, і від молоді
Обранці. Люд весь, віттями уквітчаний,
Сидить он біля двох святинь Палладиних
На площі й над Ісмена⁴ віщим попелом.
Все місто наше, бачиш сам ти, бурею
Збентежене страшною й голови піднять
З безодні хвиль не може, закривавлених,
Все на полях безплідних гине зародком,
худоба гине й діти ненароджені
У матерніх утробах. Вогненосний бог
Страшною губить місто моровицею,
Дім Кадмів — пустака, і Аїдів чорний дім
Все багатіє зойками й риданнями,
Тебе ні я з богами не рівнятиму,
Ні діти наші, що тебе благать прийшли,
Та першим серед люду й в життьовій біді
Вважаю, і в єднанні ласки божої.
Колись-бо ти, прийшовши в місто Кадмове,
Нас від данини визволив співучому
Страхіттю⁵, хоч ніким не бувши навчений,
Не знав про нас і божою лиш поміччю —
Всі мовлять так і вірять — нам життя вернув.
Отож, Едіпе, наймудріший всіх мужів,
З благанням щирим нині ми прийшли сюди —
Знайди нам оборону, чи богівського
Глаголу, чи й людського дослухаючи.
Відомо-бо, порада від досвідчених
Нам може дати вихід найдоцільніший.
О кращий з смертних, порятуй же місто нам!
О, зваж-бо і на себе! За минуле ти
По всій землі мав славу рятівничого, —
То щоб твою державність тим не згадувать,
Що ми, підвівшись, наостанку впали знов.

Тож будь несхибний, порятуй-бо місто нам.
Тебе знамення щасне привело до нас —
Нехай так само й нині пощастить тобі.
Якщо ти краєм нашим хочеш правити,
То краще людним, а не запустілим прав.
Не захистить ні корабель, ні вежі мур,
Як оборонців дужих вже нема на них.

Е д і п

Нещасні діти! Знаю, знаю добре я,
Чого вам треба. І виразно бачу, як
Біль терпите усі ви. Та ніхто із вас
Такого болю не терпів, як я терплю,
Лише за себе кожен з вас печалиться
І ні за кого більше, а моя душа
За місто, і за себе, і за вас болить?
Не сплю я, і не треба вам будить мене.
Та знайте, сліз багато я гірких пролив,
Шляхів багато виходив я думкою.
По роздумі я ліки лиш одні знайшов —
І так вчинив: у Дельфи до оракула
Послав Креонта — сина Менекеєві⁶
Й дружині брата, — розпитати, що робить
І як благать, щоб врятувати місто нам.
Ось жду й лічу в тривозі дні — щось бариться
Занадто він. Всі строки повернутися
Давно минули, він же й досі бариться.
А вернеться, поганий буду зовсім я,
Як не зроблю усього, що нам бог звелить.

Ж р е ц ь

Ти в слушну пору мовив, ось-бо знак мені
Звіщають, що Креонт вже наближається.

Е д і п

О владче Аполлоне! Дай, щоб радість нам
Таку ж приніс він, як горить в очах його.

Ж р е ц ь

Так, вість весела, бо не приздобив би
Плідним лавровим віттям він чола собі.

Е д і п

Побачим зараз. Він уже почує нас.
Владарю, сину Менекеїв, брате мій!
Яку-бо вість нам від богів приносиш ти?

К р е о н т

Щасливу! Бо за щастя і знегоду ми,
Якщо добром скінчилася, вважаємо.

Е д і п

Яка ж то вість? Бо поки що ні певності
Від слів твоїх, ні страху не вчуваю я.

К р е о н т

Як зволиш — чи прилюдно будеш слухати,
То я готовий мовить, чи у дім ввійти.

Е д і п

Кажу при всіх, — журюся їх печалами
Ще більше я, аніж душею власною.

К р е о н т

Гаразд, скажу вам, що почув од бога я.
Феб⁷ Аполлон, володар, ясно мовив нам:
«Ту скверну, що в землі Фіванській виросла,
Прогнати, щоб не стала невігойною».

Е д і п

Як край очистить? І який до того шлях?

К р е о н т

«Через вигнання або змивши кров'ю кров,
Бо кров'ю вбивства місто все обурене».

Е д і п

Яке ж то вбивство? І якого мужа кров?

К р е о н т

Колись, владарю, кермував у краї цім
Лай⁸, перед тим як владу в Фівах ти здобув.

Е д і п

Про нього чув я, та не встиг побачити.

К р е о н т

За це убивство ясно вимагає бог
На вбивцях, хоч би й хто це був, помститися.

Е д і п

Та де ж вони? В якій землі шукати нам
Непевний слід за давненого злочину?

К р е о н т

У наших краї, мовить він. Уважному
Шукати легко, важко нерозважному.

Е д і п

Та де ж був, дома чи у полі вбитий Лай,
Тут, у своїй вітчизні, чи в чужих краях?

К р е о н т

Сказав, що піде бога запитати він:
І от додому більше не вернувсь уже.

Е д і п

А може, свідки із його супутників
Знайдуться, щоб могли ми щось довідатись?

К р е о н т

Всі вбиті, крім одного, що в перестраhu
Утік, та дещо міг він розказати нам.

Е д і п

Що ж саме? Взнать багато можна й з дечого,
Лише б за край надії ухопитися.

К р е о н т

Зустріли Лая, мовив він, розбійники
І вбили, — справа не одних це рук була.

Е д і п

Який на це розбійник мав би зважитись,
Якщо не звідси золотом підкуплений?

К р е о н т

І я так думав. Та за Лая вбитого
Нема, в лихій годині, й досі месника.

Е д і п

Та цар же вбитий! І яке це лихо вам
Перешкоджало розшукати вбивць його?

К р е о н т

Сфінкс, ця потвора милозвучна, змусила
Забути дальнє, про найближче дбаючи.

Е д і п

Із самого початку все розкрию я.
Достойно Феб, так само й ти достойно теж
Увагу привернули до убитого.
В мені знайдете щирого ви спільника,
Що за вітчизну й бога буде мститися.
Я дбаю навіть не про когось іншого,
З самого себе пляму хочу скинути,
Хто б той не був убивця, й на мені, мабуть,
Тією ж він рукою схоче мститися.
Не лиш про Лая — і про себе дбаю я,
Вставайте ж, діти, із вівтарних приступців,
Беріть благальне із собою клечання.
Клич, хай кадмійський люд сюди збирається.
Я все зроблю — чи будем з волі божої
Щасливі, чи усі отут загинемо.

Ж р е ц ь

Вставайте, діти, все-бо, задля чого ми
Сюди прийшли, уже нам оповіщено.
Хай Феб, що віщування нам послав своє,
Нас порятує й від помору визволить.

П А Р О Д

Х о р

СТРОФА І

Зевсова радісна вість! З золотого дельфійського гаю
Що ти несеш до славних Фів?

ЗМІСТ

Невмирущі Софоклові твори. <i>Андрій Білецький</i>	3
Цар Едіп	13
Антігона.....	89
Примітки. <i>Йосип Кобів</i>	149